

# Werk in uitvoering

M.A.P. Horsthuis,  
M. Zekhuis  
& B. Slatman



Het Appellaantje in het Dal van de Paasweide; de in het voorjaar 1998 uitgegraven beek met op de achtergrond het Elzenbronbos.

## Erosiedalen in beweging

In de erosiedalen op de Stuwwal van Ootmarsum bevonden zich in het verleden diverse vegetatietypes. De meest in het oog springende waren de Dotterbloemhooilanden en Elzenbronbossen. Door de intensivering van de landbouw zijn deze vegetaties sterk in kwaliteit achteruit gegaan. Met name de karakteristieke hooilanden zijn vrijwel uit het gebied verdwenen. In twee erosiedalen hebben kleinschalige ingrepen plaats gevonden en is het traditionele hooilandbeheer in ere hersteld.

Het Molenbeekdal en het Dal van de Paasweide zijn twee karakteristieke erosiedalen aan de rand van Ootmarsum (fig. 1). De beken in deze dalen hebben het karakter van een rietebeek die te herken-

nen zijn aan de smalle dalen met steile randen (riete komt van het woord 'ri', wat stromen of vloeien betekent). Tot in de jaren vijftig kwamen in deze erosiedalen Dotterbloemhooilanden voor. Door veranderingen in de waterhuishouding (afname van de kweldruk), toename van de voedselrijkdom en achterwege blijven van het traditionele hooibeheer waren deze echter grotendeels verdwenen.

In het voorjaar van 1998 is op initiatief van de vrijwilligersorganisatie Natuur & Milieu Ootmarsum in het Appellaantje (Dal van Paasweide), een deel van het beekdal hersteld. Dit gebeurde mede naar aanleiding van het succes in het Palthen Weideke (Molenbeekdal). Dit terrein

werd in het najaar van 1995 afgegraven en heeft zich in korte tijd (weer) ontwikkeld tot een Dotterbloemhooiland.

Het gaat hier om een mooi voorbeeld van een lokaal initiatief: een vrijwilligersorganisatie herstelt en beheert, met medewerking van een aantal instanties (zoals Landschapsbeheer Overijssel en Gemeente Ootmarsum) kleinschalige terreintjes die in bezit zijn van een particulier of gemeentelijke overheid.

### Het Appellaantje

Het Appellaantje heeft op de dalflanken een schitterend ontwikkeld orchideeënrijk Dotterbloemhooiland, behorend tot de Veldrus-associatie, dat rijk is aan Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*), Gewone dotterbloem (*Caltha palustris*), Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*), Veldrus (*Juncus acutiflorus*) en (plaatselijk massaal) Grote ratelaar (*Rhinanthus angustifolius*). Onder in het dal bevindt zich langs de beek een Elzenbronbos (*Carici elongatae-Alnetum cardaminetosum amarae*) met o.a. Bittere veldkers (*Cardamine amara*) en Verspreidbladig goudveil (*Chrysosplenium alternifolium*). Deze vegetaties zijn al geruime tijd in beheer bij Natuur en Milieu Ootmarsum. Om stroomafwaarts van het Elzenbronbos dezelfde vegetaties tot ontwikkeling te laten komen, heeft de Gemeente Ootmarsum in overleg met Stichting Natuur en Milieu Ootmarsum de beek, die daar in duikers lag, weer aan het oppervlak gelegd. Tegelijk werd de beek iets opgestuwd, zodat water langer in het gebied wordt vastgehouden. Naar verwachting zal zich op de nieuwe taluds langs de beek, aansluitend aan het bestaande Elzenbronbos, eenzelfde bostype



Fig. 1. Situatieschets van de erosiedalen met daarin de twee natuurontwikkelingsprojecten 'het Palthen Weideke' (in 1995) en 'het Appellaantje' (in voorjaar 1998).

# De Levende Natuur

Situatie in het  
Palthen Weideke in voor-  
jaar 1995, nadat het terrein  
in de winter afgegraven is.

Situatie in het  
Palthen Weideke een jaar  
later, in september 1996.



ontwikkelen, met iets hogerop een orchideeënrijk Dotterbloemhooiland. Kosten voor deze ingreep bedroegen f 33.000,-. Hiervan nam de Gemeente Ootmarsum f 20.500,- voor haar rekening, terwijl f 12.500,- uit de geldpot voor Waardevolle Cultuur Landschappen betaald werd.

## Het Palthen weideke

Tot in de vijftiger jaren bestond de vegetatie van het Palthen Weideke uit een soortenrijk Dotterbloemhooiland met Gewone dotterbloem, Bittere veldkers, Kleine waterrepe (*Berula erecta*), Kleine valeriaan (*Valeriana dioica*), Gulden boterbloem (*Ranunculus auricomus*), Veldrus, Echte koekoeksbloem en Kruipend zenegroen (*Ajuga reptans*). In de jaren zestig werden op het perceel populieren aangeplant. Door het dichte plantverband en de hoge grondwaterstand heeft deze houtopstand zich echter niet optimaal kunnen ontwikkelen en zijn de bomen een aantal jaren geleden gekapt. Door ophoping van strooisel van de populieren en het achterwege blijven van andere beheersmaatregelen is de vegetatie in het beekdal sterk verzuigd. Daarbij waren Riet (*Phragmites australis*), Brandnetel (*Urtica dioica*), Zevenblad (*Aegopodium podagraria*), Kleefkruid (*Galium aparine*), Gewone engelwortel (*Angelica sylvestris*), Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*) en Grote valeriaan (*Valeriana officinalis*) aspectbepalende soorten, met nog op enkele plaatsen soorten van het oude Dotterbloemhooiland zoals Gewone dotterbloem, Bosbies (*Scirpus sylvaticus*), Moerasmuur (*Stellaria uliginosa*) en Moerasandoorn (*Stachys palustris*).

In het najaar van 1995 is onder leiding van Landschapsbeheer Overijssel in het 0,7 ha grote terrein de verrijkte toplaag afgegraven tot op de venig/zandige ondergrond en werden de populierenstobben (45 stuks) uitgefreesd. Voorafgaand aan deze ingreep bleek uit bodemonsters dat deze toplaag een dikte had van ongeveer 10 cm. Verder werden twee watermonsters

genomen: één in het bestaande beekje en een tweede monster op een kwelplek in de flank van het dal. Het watermonster van de kwelplek had een licht door meststoffen aangerijkt, grondwaterachtig karakter. Het watermonster uit de beek daarentegen liet een met stikstof verrijkte situatie zien. Aan de hand van deze gegevens werd besloten om het beekwater middels een ondiepe greppel door het terrein te leiden, zodat het nitraatrijke water uit het gebied afgevoerd wordt. Dit herstelproject kostte f 25.000,- waarbij Provincie Overijssel f 22.000,- voor haar rekening nam, en de Gemeente Ootmarsum f 3.000,- betaalde.

## Resultaat

Na de beheersingreep heeft zich in het Palthen Weideke in korte tijd een schitterende vegetatie ontwikkeld waarbij een aantal soorten opvielen. In het eerste jaar ontwikkelde zich op de minerale grond een pionierbegroeiing met Borstelbies (*Scirpus setaceus*) en Greppelrus (*Juncus bufonius*); soorten die met name op vochtige, open lemige tot venige bodems groeien. In deze vegetatie kwam (massaal) Zwarte els (*Alnus glutinosa*) op. In de twee jaren daarna is de pioniervegetatie zo goed als verdwenen en overgroeid door o.a. Zwarte els.

In de lagere delen heeft zich in het eerste seizoen na de ingreep al een mooi Veldrushooiland (Crepido-Juncetum acutiflori) ontwikkeld met o.a. Echte koekoeksbloem, Veldrus, Moerasrolklaver (*Lotus uliginosus*), Zomprus (*Juncus articulatus*), Moerasmuur, Gevleugeld hertschooi (*Hypericum quadrangulum*), Kale jonker (*Cirsium palustris*) en (pleksgewijs) Bosbies (*Scirpus sylvaticus*). Op de drassige, venige plaatsen groeide een vegetatie waarin Ronde zegge (*Carex diandra*) domineert. Een groot aantal soorten hebben zich naar alle waarschijnlijkheid zo snel kunnen ontwikkelen vanuit de nog aanwezige zaadbank. In het hogere deel van het terrein wordt de vegetatie gedomineerd door Riet,

doordat de toplaag met daarin worteldelen van deze soort niet helemaal verwijderd is. Tussen het Riet groeit Watermuur (*Stellaria aquatica*), Ridderzuring (*Rumex obtusifolius*), Grote egelskop (*Sparganium erectum*), Waterpeper (*Polygonum hydropiper*) en Akkerkers (*Rorippa sylvestris*).

Voor de verdere ontwikkeling van het hooiland is een goed beheer noodzakelijk. Daarvoor wordt het terrein één keer per jaar, eind juni gemaaid, waarbij het maaisel afgevoerd wordt naar een biologisch landbouwbedrijf. Aanvullend op deze jaarlijkse maaibeurt wordt de eerste jaren na afgraving een keer extra gemaaid (in de nazomer) om de Zwarte els en het Riet, die vanuit de randen het hooiland binnengroeien, terug te dringen. Omdat het terrein moeilijk begaanbaar is, wordt gemaaid met een éénassige tandenbalk. Daarbij wordt het maaisel afgevoerd met een 'vliegend tapijt': het maaisel wordt op een groot zeil gelegd en door middel van een lier over het terrein getrokken. Kosten voor deze twee-jaarlijkse maaibeurt zijn f 6.000,-.

Door de kleinschalige beheersingrepen in de hydrologische situatie ontstaan weer nattere terreinen. Deze geven zowel het Palthen Weideke als het Appellaantje de potenties om zich, met een goed beheer, verder te ontwikkelen tot de schitterende Dotterbloemhooilanden, zoals die uit het verleden bekend waren van de Stuwwal van Ootmarsum.

Ing. M.A.P. Horsthuis  
Provincie Overijssel  
Luttenbergstraat 2, 8012 EE Zwolle

Ing. M. Zekhuis  
Landschapsbeheer Overijssel  
Poppenallee 39, 7722 KW Dalfsen

B. Slatman  
Stichting Natuur en Milieu Ootmarsum  
Stobbenkamp 38, 7631 CM Ootmarsum